

Finland förekommande lagändringarna ger författaren en överskådlig systematiskt genomförd analys.

Minnesskriftens första del avslutas med en bibliografisk förteckning över samtliga förefintliga tryckta editioner av 1734 års lag, vilken omsorgsfullt och på ett tillfredsställande sätt utarbetats av andre bibliotekarien vid Uppsala universitetsbibliotek E l o f C o l l i a n d e r. Bibliografien upplyser även om förefintliga tryckta lagförslag och förarbeten till lagen samt vissa författningssamlingar. Översättningar till lagen på finska, franska, tyska, ryska och latin samt Jacob Åkerhielms versifierade bearbetning upptagas som särskilda nummer.

Ur rätthistorisk synpunkt vore naturligtvis åtskilligt att tillägga, men då tidskriftens redaktion begränsat min uppgift till att anmäla de delar av minnesskriften, som vore av allmänt-historiskt intresse, må det anförda vara nog. De uppsatser, som här omnämnts, representera samtliga en hög standard, och även om det vetenskapliga värdet av de övriga allt efter sina författares olika förutsättningar är av skiftande art, måste minnesskriften i dess helhet sägas utgöra ett verk av betydande förtjänst. Den, som i framtiden vill lära känna den svenska rättsutvecklingen, skall icke kunna förbigå den skrift, varmed våra dagars jurister i Sverige och Finland velat hylla minnet av 1734 års lags tillkomst.

J. E. A.

GENMÅLE

STATSKUNSKAPEN OCH HISTORIEN

I det senaste häftet av denna tidskrift har fil. dr Arne Forssell upptagit vissa moment i min installationsföreläsning om »Statskunskapen och den politiska utvecklingen» till kritisk granskning. Då det problem han främst behandlar — förhållandet mellan historia och statskunskap — har allmänt intresse och då hans framställning delvis synes mig vara bevisligen oriktig och i övrigt diskutabel, anser jag mig böra ingå i svaromål.

Dr Forssell följer i stor utsträckning den metoden, att han tillägger mig åsikter, som förmenas vara konsekvenser av mina uttalanden, men som jag i själva verket aldrig hyst eller i min föreläsning antytt mig hysa. »Mot en historisk inriktning av den under statskunskapen fallande forskningen synes föredragshållaren ha en äkta och oöverbannelig vedervilja», är ett uttalande, som typiskt visar det fantasibetonade i hans kritik. Gång efter annan kritiseras icke vad jag sagt utan vissa föreställningar, som dr Forssell utan skynt av bevis förklarar mig omfatta.

Den grövsta av dessa förvanskningar bildar utgångspunkten för en av dr Forssells huvudanmärkingar. Jag erinrade i min föreläsning om de särskilda svårigheter, som inställa sig vid ett statsvetenskapligt studium av samtidens diktaturer, och yttrade härvid bland annat: »Forskningens främsta källor, såsom parlamentshandlingarna och pressen, äga, i den mån de överhuvud finnas, icke samma källvärde som förut för klarläggandet av motiv och opinioner.» Detta påstående, som snarast synes mig vara något banalt, omtolkas av min kritiker till uttryck för en egenartad, för att icke säga absurd uppfattning. Det visar, skriver han, att »föredrags-hållaren vill ransonera statskunskapens forskningsmedel eller källmaterial». »De synas också antyda en starkt dogmatisk och troviss, för att icke säga förvånande okritisk uppskattning av detta slags aktstyckens immanenta källvärde.» Dr Forssell antyder till och med, att jag vore »benägen att i det hela acceptera den tillrättläggning av motiv och händelseförlopp inför samtid och eftervärld, som riksdagstalare och ledareförfattare av helt naturliga skäl äro benägna att prestera», och att jag skulle »aprioriskt tillerkänna riksdagstryck och tidningsartiklar . . . immunitet mot den närgångna historiska kritiken». Jag har utförligt citerat dr Forssell på denna punkt för att belysa hans kritiska »metod». Av mina tre rader i ämnet dras, som man ser, mycket märkliga slutsatser. När det gäller »tolkningen» av min installationsföreläsning, har dr Forssell tydligen icke varit i stånd att använda den noggrannhet och försiktighet, som man förbinder med begreppet »historisk metod».

Att jag icke uttalat de åsikter, som dr Forssell tillvitar mig, torde i själva verket vara uppenbart. Jag har aldrig haft någon tanke på att tillmäta press och parlamentstryck något absolut källvärde eller att vilja begränsa statsvetenskaplig forskning till dessa källor. För säkerhets skull upprepar jag i om möjligt än mera lättförståeliga ordalag vad jag verkligen sagt. 1) Parlamentstryck och press höra till sakkunskapens och särskilt till den på samtida författningspolitik inriktade statskunskapens främsta källor (obs. icke enda källa). 2) Dessa aktstycken äga icke samma källvärde i diktaturstaterna som i stater med fri offentlig debatt när det gäller klarläggandet av motiv och opinioner. Var ligger det oriktiga i dessa uttalanden? På några allmänna resonemang om värdet av olika källor finner jag ingen anledning att ingå. Låt mig blott tillfoga den självklarheten — även det självklara synes i denna diskussion kräva uttryckligt framhävande — att vissa av de hjälpmedel, som vid den historiska undersökningen äro av stort värde, t. ex. hemliga protokoll, förda hos skilda statsinstitutioner, brev och minnesanteckningar, icke — eller endast i mycket ringa grad — äro tillgängliga vid studiet av samtida författningsförhållanden.

I min föreläsning betonades, att statskunskapen »syftar till inträngande i samtidens statsliv». För ett sådant inträngande vore visserligen ett historiskt betraktelsesätt behöfligt men denna syn-

punkt finge icke leda till »att huvudintresset blir det förgångna, att statskunskapen, under ständigt betonande av sin vilja till aktualitet, i själva verket blir en övervägande historisk vetenskap». Av detta uttalande drar dr Forssell slutsatsen, att jag är »mycket angelägen att kringgärda statskunskapen, s. a. s. bakåt, gentemot 'historien', med en mycket snäv och framåt i tidsflödet sig med största hastighet förflyttande gräns». Jag skulle kunna inskränka mig att svara, att jag menar vad jag skrivit, icke något annat; att t. ex. fixera en viss tidsgräns för den statsvetenskapliga forskningen synes mig orimligt. Emellertid begagnar jag tillfället att ytterligare något utveckla min mening.

Att statskunskapen »syftar till inträngande i samtidens statsliv» har jag betraktat som ett axiom; »därom torde alla vara ense». Jag har nyligen haft anledning att genomgå kursplanerna i ämnet vid våra universitet och högskolor och då kunnat konstatera, att överallt tyngdpunkten lägges på samtida författningsspolitik. Det är våra nu gällande grundlagar, Englands nuvarande statskick o. s. v. som stå i förgrunden; författningshistorien intar en ingalunda oviktig, men avgjort sekundär plats. Det är denna i princip allmänt godtagna »aktualitetsynpunkt» — jag finner intet bättre ord — som jag velat ytterligare understryka. Jag har velat betona, att statskunskapen, när det gäller forskningen likaväl som undervisningen, bör inrikta sin uppmärksamhet främst på för nutida politik betydelsefulla problem och att den, då det gäller författningshistoriska uppgifter, måste ta sikte på de stora sammanhangen, icke på specialiteter och personalia. Att med generella satsar klart angiva vad som här åsyftas låter sig icke gärna göra; i det konkreta fallet är synpunktens räckvidd ofta uppenbar.

Dr Forssell uttalar i detta sammanhang, att det måste »bero på den särskilda naturen hos det valda studieföremålet, om forskningen till sin inriktning bör bliva övervägande historisk eller icke». Som exempel på forskningsuppgifter av »historisk» karaktär nämnas sedan kungadömet, folkrepresentationens funktioner, finansförvaltningen, de politiska partierna, regerings- och förvaltningsorganismen m. m., d. v. s. en huvudpart av de uppgifter, med vilka den svenska statskunskapen arbetar. Naturligtvis har dr Forssell rätt i att författningshistoriska undersökningar på dessa områden äro av statsvetenskapligt värde. Men den historiska synpunkten är sannerligen icke den enda. Hur intressant vore exempelvis ej en modern sociologisk belysning av monarkiens ställning i det svenska samhället? Här har intet gjorts, under det att kungadömet knappast kan sägas vara försummat ur författningshistorisk synpunkt. På flera av de punkter dr Forssell nämner ha vi grundliga historiska undersökningar, men få eller inga sociologiska och författningsspolitiska.

Dr Forssell talar gång på gång om den historiska synpunktens värde för att »förstå» eller »begripa» nutida institutioner; beträffande kungadömet användes det, såvitt jag förstår, helt meninglösa

uttrycket om att »mäta och väga dess specifika vikt». Menas med dessa uttryck något slags »Einfühlung», skall jag avhålla mig från kritik. Menas åter med »förstå» och »begripa» helt enkelt att »erhålla grundliga kunskaper om», vill jag framhålla, att den historiska kunskapen endast är ett moment i en allsidig kunskap. Vill man lära känna t. ex. kungadömets uppkomst och utveckling går vägen tydligen genom historien, vill man lära känna dess nuvarande gestaltning synas mig juridiska och politiskt-sociologiska metoder mera givande. Dr Forssells uttalanden på dessa punkter synas mig innehålla något av det slags falska historicism, som kan bli farlig för ett på samtiden inriktat verklighetsstudium. Man får intrycket, att ett direkt studium av det närvarande är ofruktbart; vill man lära känna nutiden, skall man studera exempelvis 1600- och 1700-talen.

Då jag gjort gällande, att den statsvetenskapliga forskningen tidigare försummat använda sociologiska metoder och att den icke tillräckligt beaktat sammanhangen mellan statslivet och den ekonomiska och sociala utvecklingen, betecknar dr Forssell min framställning som »ensidig och missvisande». Jag skall gärna erkänna att mina uttalanden innebära en viss schematisering; naturligtvis finns det äldre forskare, mot vilka ifrågavarande anmärkning ej med fog kan riktas, liksom nu verksamma statsvetenskapsmän som ensidigt tillämpa formella och juridiska metoder. Att en nyorientering inom statsvetenskapen på denna punkt kan skönjas, tror jag likväl vara obestriddt.

Att äldre svensk statsvetenskap huvudsakligen beaktat andra synpunkter än dem, som jag med ett sammanfattande namn kan kalla sociologiska, har jag aldrig hört förnekas förrän av dr Forssell. Än en gång vill jag betona, att vår författningspolitiska utveckling under 1800-talet behandlats i en mängd arbeten, i vilka sammanhanget mellan politik och samhällsliv endast flyktigt berörts eller överhuvud icke beaktats; det vore lätt att uppräknat åtminstone ett tjugotal avhandlingar av denna typ. Som jag redan i olika sammanhang betonat har representationsfrågans sociala bakgrund icke närmare beaktats förrän i docent Fahlbecks del av riksdagshistorien, undersökningar rörande valen efter 1867 ha överhuvud icke förekommit förrän i docent Thormænius' doktorsavhandling. Under min studietid i Uppsala blevo sannerligen icke hithörande synpunkter inskräpta.

Dessa erinringar, till vilka många flera skulle kunna fogas, avse naturligtvis icke att nedsätta äldre statsvetenskaplig forskning. Ingenting är naturligare än att olika synpunkter framhåvas under olika skeden av en vetenskaps utveckling.

Vad beträffar statsvetenskapen i främmande länder lär den utvecklingsgång, jag skisserat, framträda än klarare. Ett förskjutande av forskningens tyngdpunkt från juridik och författningshistoria i inskränkt mening till politisk sociologi har faktiskt ägt

rum och ofta öppet proklamerats. Främst bör amerikansk forskning nämnas; jag erinrar om Beard, Holcombe och skolan kring Merram i Chicago. Men även i andra länder kan nyorienteringen spåras; till och med i Tyskland, där det juridiska betraktelsesättet dominerat så fullständigt, ha under inflytande av Max Weber, Mannheim och andra nya forskningslinjer försökts (jfr t. ex. sådana strax före den nationalsocialistiska revolutionen påbörjade seriearbeten som »Soziologische Gegenwartsfragen»). Bland franska och engelska vetenskapsmän finner man liknande tendenser; låt mig nämna Siegfrieds banbrytande verk över partierna i västra Frankrike, Leger's nyligen utgivna arbeten över de franska partierna, Laski's politiska analyser. Det, som redan gjorts, är dock ringa i förhållande till det rika arbetsfält, som här ligger öppet; i fråga om de politiska partierna arbetar den politisk-sociologiska forskningen i de flesta stater ännu på nästan obruten mark.

Jag måste stanna vid dessa antydningar. För att bevisa min tes behövdes en avhandling om statsvetenskapens utveckling under ett halvt århundrade. Men för den, som mera ingående följt denna vetenskaps utveckling under senare tid, torde något tvivel om behovet av och de faktiskt förefintliga tendenserna till en nyorientering icke finnas.

Herbert Tingsten.